

Spomini na dr. Frančiška Lampeta.

IV.

Pred seboj Te imam, dragi prijatelj — a le na papirju, le na sliki. Dobro je zadel fotograf Tvoje obličje, primeren Tvoji duši je izraz na njem, a Tvojega duha, Tvojega srca ni mogel pokazati s sliko. In vendar je bil Tvoj duh tako velik, Tvoje srce tako dobro! Zavest, da Te ni več med nami, da Te jaz nimam več, se ne more udomačiti v mojem srcu. Kdo bi bil to mislil! V najlepših letih, v zreli moški dobi, poln nadej in naklepov, si nas zapustil in se preselil k večni Resnici, katere si vedno iskal, katero si zdaj srečno našel. Kdo bi bil mislil! In vendar smo morali misliti vsi, ki smo Te poznali, da tako ne pojde dolgo. To delovanje, ta trud, te neprespane noči, to mrtvičenje samega sebe — Te je moralo pred časom končati. Duh je bil močan, neupogljiv, a telo je bilo človeško: moralo je zapasti smrti v dobi, ko bi Ti še največ mogel delovati, ko si z vso možatostjo mislil na velika dela, na velike naklepe, ki jih je zasnoval Tvoj podjetni duh. Meni so ostali spomini na Te, blagi spomini na blagega človeka, na vdanega prijatelja. Toda bodem li mogel vsa čuvstva spoštovanja in vdane hvaležnosti izliti na papir, ki je mrtev, izraziti v besedah, ki so le besede? Bodi kakorkoli! Nekaj vendar moram zapisati v spomin sebi in drugim, ki smo Te poznali! Drugi bodo iz Tvojih spisov brali Tvoje življenje: jaz se spominjam na Tebe iz občevanja s Teboj. Dober si mi bil,

„Dom in svet“ 1900, šte. 24

naklonjen od tedaj, ko sva se prvič do dobrega spoznala: ob času, ko sva skupaj sestavljala životopis nama obema dragega prijatelja, Jožefa Maška. Umrli je le-tá — bolje pogorel je — l. 1881. v „Ringteatru“ tisti za Dunaj tako usodni večer pred praznikom Marijinega brezmadežnega spočetja. Takrat je pač krvavelo marsikomu srce ob tako bridki zgodi, ob tako silni pogubi toliko življenj. Kot rojak pokojnemu Mašku in prijatelj njegov sem ga poznal jaz; Tebi je bil nekoč sošolec; in to je vaju družilo. Kar sva vedela o njem, sva sestavila, in „Slovenec“ je prinesel to delce v podlistku. Od tedaj sem Ti bil vdan, in Ti si hotel napraviti iz mene koristnega človeka. Zdaj se še spominjam bolj ali manj Tvojih dobrih opominov in prigovarjanj in hvaležen sem Ti zanje. Četudi ne veliko, nekaj si ž njimi dosegel...

Primerjali so že drugi spominopisci dr. Lampeta z marljivo čebelo, ki neutrudno dela, dela za druge. On je res delal, mnogo delal za svoje ljudstvo, katero je ljubil, kateremu je želel dobro. A ni ostal pri sami želji, kakor izvečine delajo mnogi, ki vpijejo in kriče za blagor ljudstva, ampak rajni Lampe je vsestransko izkušal svoje želje za narod dejansko oživitvoriti. Lahko rečem, da ni odložil iz rok dela noč in dan. Kolikokrat sem se sramoval samega sebe, ko sem bival v župnišču pri sv. Petru! Z okna pred mojimi vrati se je videlo na okno njegove sobe. Katero uro po noči sem šel mimo

okna, vselej sem videl pri njem še luč, ki mi je pravila: On še dela. V jutru ob katerikoli zgodnji uri — zopet luč! Večkrat sem ga prosil, naj si vendar privošči počitka, ker drugače bo moral omagati. Nasmejal se mi je in rekel: „Vidiš, vidiš... je toliko dela — po dnevu ne morem zmagati.“ Spal je večkrat le po dve, tri ure in zadnje dni pred boleznijo je celo vso noč delal ob korekturi toliko ljubih mu „Zgodeb svetega pisma“. Sam je pripoznal, da po cele noči ni spal. „Se mudi, se mudi; narejeno mora biti!“ — Pač je včasih „počival“, a kako? „Vidiš“, dejal mi je često, „človek res ne more vedno vprežen biti v eno reč; včasih se mora oddahnuti; in takrat vzamem jaz kaj družega v roke, pa se tako duh pri drugi tvarini odpočije.“ Tako! Vedno v delu, samo da je menjaval: zdaj to, zdaj drugo — to mu je bil počitek! In vendar ga nisem naletel nikoli vznevoljenega, kadarkoli sem prišel k njemu. — „Ne bom te motil — samo malo pogledat sem prišel in to in to imam povedati“ — tako sem mu navadno govoril, ko sem ga obiskal, kajti bilo mi je res na tem, da ga ne mudim, četudi sem rad ž njim malo kaj pokramljal. In rad je govoril tudi on ter mi pripovedoval to in ono, ko sva hodila semtertja po sobi. Tudi vesel je znal biti, vesel tako prav od srca; če sem mu pripovedoval kaj za smeh, smejal se mi je iz vse duše. Meni pa je to dobro delo, da sem ga mogel razvedriti, da sem ga znal razveseliti. Nič mi ni bilo žal za tisti čas; pa tudi rajnik mi, upam, ni vzel za zlo tiste zamude, kajti me je navadno še vabil, naj še pridem. Pač, čas mu je bil drag zaklad, in ni ga izgubljal rad; toda prijateljski se je vendar rad kaj pomenil — ker se je pri tem tudi okoriščal z mislimi drugih in je dajal svojih mislij drugim. Še v semenišču kot podvodja je prinašal s seboj, kadar je prišel v obednico, kako knjižico. Če ni bilo še nikogar družega od vodstva, in je moral čakati, potegnil jo je iz žepa in čital, dokler niso prišli drugi. — Za svojo novo mašo sem ga naprosil za pridigarja. Rad je prevzel ta posel, za kar sem mu bil

in sem mu še posebno hvaležen. A izgovoril se je, da ne bo mogel dolgo ostati — precej s prvim vlakom da odrine, ker ima doma veliko opravila. Komaj sem ga preprosila, da je ostal vsaj do popoldne. Sploh pa ni rad zahajal v večje družbe. — „Predolgo se sedi in mnogo časa se izgubi.“ Če je prišel kdaj na kako godovanje — je bil prvi, ki je vstal in odšel: „ker ga čaka doma mnogo dela.“ Skrbel je vrlo malo za svoje telo in mu privoščil komaj potrebno. Včasih — tako mi je pravila č. sestra prednica — je obedoval kar pri svojih otrocih in porabil za obed komaj pet do deset minut. Prosila me je sestra, naj bi semtertja jaz prišel h kosilu, češ: potem se bode vendar malo dalje pomudil že iz prijaznosti do gosta. Vina je malokdaj užival sam; rad pa je v družbi hvalil vino in ga tudi izpil čašico — a vedno trezno in zmerno. „Veš“, mi je dejal včasih, „bi ga že pil, a potem sem koj bolj zaspan, pa ne morem tako misliti in pisati.“ In vendar bi bilo tako prav, da bi bil vsaj v nekoliko nadomestil telesu moči, katerih je dan na dan toliko uporabil. Uporabil jih je res prav do konca, in v tem oziru je bil — svojeglaven. Ko je čutil bolezen, ga je bilo le težko pregovoriti, da bi poklical zdravnika. „O, to bo že prešlo! Vem, premalo sem hodil letoš; pa ko bom dodelal, kar moram zdaj storiti, bom šel za nekaj časa iz mesta, pa bode zopet bolje. Čutim, premalo sem se gibal.“ Tako mi je govoril še dne 31. avgusta.

Angeljsko nedeljo 2. septembra se je vendar posvetoval z zdravnikom, in vesel je bil, ko mu je ta rekel, da pljuča niso „načeta“. A vendar je že takrat, ko me je spremljal po hodniku, šel kakor prav postaren mož. „Pazi vendar in uživaj kaj več, da se ohraniš pri moči!“ Obljubil mi je ter imel še upanje, da bo na evharističnem shodu pridigoval in poročal na katol. shodu v odseku za znanost. Dne 8. kimovca, na praznik rojstva Marijinega, ga dobim pri pisalni mizi. Pozdravi me z veselim glasom in mi reče: „Nikogar ne bom več poslušal! Vidiš, čvrst sem zdaj, in narava mora premagati, boš videl.“ Vesel sem bil tudi jaz, a — dvomil sem. Za pridigo

je tudi sam menil, da ne bo mogel poskrbeti; podal mi je nekaj mislij, naj jih mesto njega uporabim jaz. Tako lepo mi je govoril o sv. Rešnjem Telesu! Ali je bila to neka moja slutnja... poslušal sem ga, zdi se mi, vse drugače kakor kdaj poprej. Poslovil sem se bil od njega tisti dan z najboljšimi upi. Drugi dan pa pride glas, naj pohitim, kadar mi mogoče, k njemu; voz da pride pome. Še le zvečer sem mogel k njemu. — Dobim ga v postelji. Kaka sprememba od včerajšnjega dne! Težko je govoril, ko mi je naročal, naj poskrbim za prihodnji „Dom in svet“, ker on do sedaj ni mogel, in je številka zaostala. „O lepoti“ da bo diktiral č. sestri, drugo naj izberem izmed rokopisov, kar je potrebno. Za poročilo pri katoliškem shodu je bil načrt v mislih naredil, a spisal je le par stavkov; bolezen ga je vrgla na posteljo. „Prej nisem mogel ležati, zdaj se mi pa zdi tako dobro v postelji!“ In strto telo je bolj in bolj pešalo... Podlegel je mož dela! In zakaj je toliko delal, čemu? Ali je morda iskal v tem svoje časti, velikega imena? Slavohlepnost — ta gotovo ni bila nagib njegovemu delovanju. V tem sem ga poznal dovolj, popolnoma. Vesel je pač bil tega in onega svojega dela, a to le v toliko, v kolikor je mislil, da je ž njim koristil. Da, to je bilo: koristiti je hotel svojemu narodu, koristiti z vsem in povsod. Zato je deloval v vseh strokah, hotel se izobraziti v vsem, kar le more človeški um vzprejemati, da bi tako vsestransko ustrezal. Ljubil je pokojnik svoj narod, ljubil posebno mladino. Njegova ljubezen pa ni bila sentimentalna, ne ljubezen lepih besedij — zato je bil preveč modroslovec. Kaj hasni samo vzdihovanje, kaj same srčne želje, kaj samo srce, če pa kdo pri tem ne dela za svoje vzore? Zato dr. Lampè ni gojil onih čutnih prijateljstev, ampak je ljubil in ljubil vsakogar z namenom, da ga bo pridobil za svoje vzore, za svoje delo. Ljubil je bolj z razumom, nego s srcem. Ljubil je mladino in to je pokazal s tem, da je največ svojega truda žrtvoval svojemu listu „Dom in svet“. „Mladina hoče dandanes brati, vse bere in

prebira: priskrbeti ji je berila, ki jo blaži, da ne bo posegala po berilu, ki bi jo kvarilo.“ To je bil njegov princip ob izdajanju lista, in v ta namen je hotel, da bi sodeloval vsak, ki je kazal zmožnost. Koliko je pisaril okrog, nagovarjal in vzpodbujal, prosil in učil za svoj „Dom in svet“, to vedó tisti, ki so prejeli njegova pisma. In teh je spisal mnogo, mnogo. In kako hudo mu je delo, ako tudi tisti, od katerih je pričakoval, da bodo mogli koristiti s svojim peresom, niso izpolnili njegovega pričakovanja. On je imel v tem pogledu čuteče srce! Kolikrat mi je tožil, kako mu je žal za tega in onega, ki ga je pridobil za čas, ki pa je odtegnil zopet listu svoje moči, ali sploh ni napredoval, kakor je pričakoval. Njegov „Dom in svet“ naj bi bil vsem vse. Zato ga je bolelo, zelo bolelo, da je moral glede lista večkrat slišati tudi kako pikro. „Vidiš“, dejal mi je včasih, „ta in ta me je zopet zdelal! Zabavljati — to je lahko! Naj mi rajši pišejo in pošljejo kaj, to bi mi bilo ljubše. Pravijo, da ni, da ni... Pošljejo naj mi kaj boljšega, rad uporabim.“ Tako mi je večkrat pripovedoval, kadar je nanesla govorica na „Dom in svet“. Hotel je, da bi bil njegov list vsakomur v razvedrilo in v pouk. Zato ni štedil prav nič in za list je žrtvoval imetje, čas, sebe. Vzgojiti dobrih ljudij, pridnih in koristnih družbi, to je bil njegov namen, to njegovo stremljenje. Zato je pa tudi že otroke, ki jih je imel v Marijanišču, z vso skrbjo vzgajal. Koliko se je trudil ž njimi! Kako je bil vsakemu vse —! V otrokih je spoznaval človeško srce, njegove nagibe ter se trudil oblažiti jih, napraviti iz njih vredne člane družbe. Da si ga slišal, kako je le-tem govoril na srce! Tako pristrčno, tako domače-otroško, kakor more to le človek, kateremu je mar, da pridobi srca, ne zá-se, ampak za resnico, ki naj bi se v mladih srcih globoko vkoreninila in ostala v njih tudi pozneje. In kakor je govoril, tako je pisal in hotel, da mu pišejo drugi.

Pa ni delal samo za mladino. Posvetil je svojega duha moči tudi odraslim. Tudi tem je hotel z „Dom in svetom“ služiti; podajal

je zato v listu najraznovrstnejše tvarine, ki naj bi poučevale, vнемale, boljšale, s kratka: pridobivale za resnice. Se ve, z listom samim ni mogel vsega doseči. Zato je pa pisal neutrudno še drugod, povsod, kjer se mu je zdelo, da bode mogel koristiti. Pisal je prepričevalno in ljubeznivo. Preveval ga je duh sv. Frančiška, katerega je visoko cenil in se tudi ravnal po njem. Znano je, da je hotel z ljubeznijo pridobiti vse. Očitalo se mu je celó, da je premehak in preveč prizanesljiv. Tožil mi je, lahko rečem, velikokrat o tem. A vselej je pristavljaj: „Zakaj bi ne vlekli k sebi, mesto da odbijamo! Z ljubeznivim prigovarjanjem bi pridobili več nasprotnikov, nego z osornostjo. Ni za las ne bi odstopil od večnih resnic. Ali kar je mogoče zlepa doseči, zakaj bi ne poskušali?“ Tako mi je govoril pred par leti. A delal in pisal je po geslu: „Resnica se mora pokazati, kakršna je, prav živo in prepričevalno, da jo bodo ljudje spoznali; s tem jih pridobimo.“ Koliko je delal, koliko se trudil, da bi pridobil za resnico nasprotnike! Pravil sem mu včasih, da bo pri teh, ki so nam nasprotni, ves njegov napor malo pomagal. Saj nočejo nič vedeti o resnici; saj ne beró, in če beró, nočejo se prepričati. Z ljubeznijo ne dosežemo ničesar, ali k večjemu to, da nas imajo za bolj potrpežljive, nego so drugi. Pri tem pa nas vendar črtijo in prezirajo, ker smo duhovniki... Tako sem mu včasih dopovedoval in res — prepričal se je nazadnje o tem sam. Videl je, kako strupeno se piše o nas in vsem, kar je krščanskega, in začel je sam dvomiti, da bi sama ljubeznivost mogla pridobiti take, ki se menda sploh pridobiti ne dajo. Ko pridem nekega dne k njemu, mi vznevoljen pravi: „Zdaj res vidim, da tem ljudem ni za resnico. Glej, pisal sem mu, naj mi odgovori na vprašanja, ki sem mu jih stavil, naj začne pošteno in možato

razgovor vsaj — pa mi niti odgovoril ni!“ — Povedal mi je, da je bil to neki bivši njegov sošolec, ki je bil v šoli grozno slab, tako da se je v prvi ali drugi že moral izgubiti iz gimnazije, zdaj pa „nosi zvonec in govori oblastno in — drugi ga slušajo.“ „Zdaj pa brez usmiljenja“ — bil je Lampetov sklep — „odkrito jim moramo govoriti in pisati, da vsaj ohranimo tiste, ki so še dobri; drugače izgubimo vse!“ In takrat je začel v „Dom in svetu“ kritikovati bolj oestro, kakor dotlej, začel je odločno kazati naravnostno pogubno pot, ki nas vodi po njej liberalizem. — A tudi z govori je hotel doseči, da bi zmagovala resnica; od tod njegove pridige v stolnici, njegova predavanja v „Katoliškem domu“. Žal, da je tudi o tem svojem trudu moral tožiti: „Nočejo poslušati! Malo jih je, ki hodijo k pridigam, in tistih, ki bi jih najbolj potrebovali — tistih ni.“ Tudi to mu je zagrenilo kolikor toliko življenje in je bilo vzrok, da je govoril na smrtni postelji one besede, katere je zapisal po naročilu njegovega gospod dr. Evgen Lampe v 22. številki „Dom in sveta“.

Dovolj teh spominov! Dotaknil sem se Tvojega srca, dragi moj pokojnik, in v tem svojega srca. Kaj bi bil dal Ti, da bi mogel gledati na zemlji, da Tvoj trud ni bil zastonj! A kaj? Sadove njegove gledaš in jih bodeš gledal. Veselil se boš teh sadov, užival obilno plačilo zá-nje pri večni Resnici vekomaj. Saj Njej si posvetil vse svoje dušne in telesne moči, moči, katere si zajemal že v življenju pri tej isti Resnici v tabernakeljnu. Tu si Ti tako rad občeval ž Njim, ki je Pot, Resnica in Življenje, pa zato trdno upam, da ga že gledaš zdaj od obličja do obličja... Oprosti, da sem dejal na papir te spomine — druge na-Te ohranim v svojem srcu...

Mih Bulovec.